Diwan
International Scientific and Research Journal
مجله علمی تحقیقی بین المللی دیوان
ISSN: 2706-6428 / E-ISSN: 2707-7462

143-169 : Pages / صفحات، 2026 :Year / سال، 2 :Issue / شماره، 7 :Vol / جلد ISSN: 2706-6428 E-ISSN: 2707-7462

د قتل په جرم کې د اسلامي شریعت خلاف دودونو رول: د خوست ولایت د سموات کلی موردی مطالعه

دور الأعراف والعادات المنافية لأحكام الشريعة الإسلامية في جريمة القتل: دراسة ميدانية على قرية سموات بولاية خوست

The Role of Traditions Contrary to Islamic Sharia in the Crime of Murder: A Case Study of Samawat Village, Khost Province

Öldürme Suçunda İslam Şeriatine Aykırı Örf ve Âdetlerin Rolü: Host Vilayeti Semavat Köyü Üzerine Bir Vaka Çalışması

محمد خالد خاورین[1*]، عبدالناصر ستانکزی[2]

لنډیز

دغه څېړنه د خوست ولایت د اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالیو د سموات کلی فرهنګي او قومي فکټورونو کې د وژنې پېښو د رامنځته کېدو عوامل او اغېزې څېړي. په دې سیمه کې د قتل پېښې په پراخه کچه د کلتوري باورونو، دودیزو رواجونو، او قومي تقاضاوو له امله رامنځته کېږي، چې اکثره یې د عزت او شرم مفاهیم، د وینې غچ (انتقام)، د شخړو د منابعو لکه ځمکې، او د ودونو پورې اړوند شخړې دي. دغه دودیز باورونه د ټولنې په جوړښت کې ژورې ریښې لري، د انساني ژوند د ارزښت خلاف تاوتریخوالی او قتل تشویقوي. څېړنه څرګندوي چې د رسمي قوانینو کمزورتیا او په جرګې باندې تکیه هم د تاوتریخوالي دوام ته زمینې برابروي. دا څېړنه د کیفي میتودو په کارولو د قتل د کلتوري او قومي فکتورونو په اړه علمي تحلیل کوي. د معلوماتو راټولولو لپاره مرکې له قومي مشرانو او قربانیانو سره او ځانګړې پوښتنلیکونه له سموات له کلی څخه اخیستل شوي، او هدفمنده نمونه په خوست ولایت، سموات کلی کې انتخاب شوې ده. څېړنه له امنیتي محدودیتونو او د معلوماتو ورکولو د ځینو خلکو ناغېړي سره مخ وه، خو د اخلاقي اصولو په مراعتولو سره په ګډونوالو کې د باور او حریم ساتنې ټینګار شوی دی. د دې څېړنې پایلې وړاندیز کوي چې د وژنو د مخنیوي لپاره باید کلتوري موانعو ته د مناسبو لاربښوونو او عامه پوهاوي د زیاتوالي له لارې د ناوړه دودونو له منځه وړلو په ګډون جامع، کلتوري پلې کېدونکو او سوله ییزو تدابیرو ته لومړیتوب ورکړل شي. سربېره پر دې، د رسمي او دودیزو عدلي سیستمونو پیاوړتیا، اقتصادي فرصتونو پرمختیا، او د ټولنیزې همغږی لوړول دې ته اړتیا ده چې د دغه تاوتریخوالي کړی ماته کړي او په ټولنې سوله ټینګه کړي.

کلیدی کلمات: پخوانی دودونه، جرګه، عرفی عدالت، قومي عوامل، کلتوري عوامل، ناموس وژنه، وژنه، وینې غچ

CC BY NC

DOI:
https://doi.org/10.69892/diwan.2026.151

Research Article / مقاله تحقیقی

Received Date / تاریخ دریافت
20.12.2025

Accepted Date / تاریخ قبول
18.04.2025

Publication Date / تاریخ نشر
28.07.2026

[1] پوهنمل دوکتور، د حقوقو ځانګه، د حقوق او سیاسی علومو پوهنځی، د پکتیا پوهنتون، پکتیا، افغانستان

[2] پوهندوی، د روابط بین الملل ځانګه، د حقوق او سیاسی علومو پوهنځی، د پکتیا پوهنتون

ORCID
0000-0003-3313-2061
0009-0002-3835-4472

E-Mail
mk.ahmadzai@yahoo.com
Nstanikzai.2021@gmail.com

این مقاله توسط نرم افزار تورنیتین Turnitin بررسی شده Plagiarism یا سرقت ادبی تثبیت نگردید.

This article has been scanned by Turnitin. No Plagiarism detected.

نحوۀ ارجاع دهی از این مقاله در پاورقی / Citation:

محمد خالد خاورین- عبدالناصر ستانکزی "د قتل په جرم کې د اسلامي شریعت خلاف دودونو رول: د خوست ولایت د سموات کلی موردی مطالعه" *مجله دیوان* ۲/۷ (سرطان ۱۴۰۴)، ۱۴۳-۱۶۹.

Mohammad Khalid Khawrin - Abdul Naser Stanikzai, “The Role of Traditions Contrary to Islamic Sharia in the Crime of Murder: A Case Study of Samawat Village, Khost Province”, *Diwan Journal* 7/2 (July 2026), 143-169.

الملخص

تبحث هذه الدراسة في كيفية تأثر حوادث القتل بالخصائص الثقافية في قرية سموات التابعة لمديريتي إسماعيل خيل ومندوز في ولاية خوست. ويُعزى الارتفاع الكبير في معدلات القتل في هذه المنطقة في الغالب إلى القيم الثقافية المتجذرة والعادات والتوقعات القبلية، والتي تتمحور غالبًا حول مفاهيم الشرف والعار، والثأر (الانتقام)، والنزاعات على الأرض والموارد، إضافة إلى الخلافات الزوجية. ورغم أن هذه المعتقدات التقليدية راسخة بعمق في المجتمع، فإنها تُسهم في دعم العنف والقتل بما يتعارض مع قيمة الحياة الإنسانية. وتُبرز الدراسة كذلك أن الاعتماد على نظام الجرگه (المجالس الشعبى) إلى جانب أوجه القصور في تطبيق القوانين الرسمية يسهم في استمرار دوائر العنف. وتعتمد هذه الدراسة على المنهج النوعي لتحليل دور العوامل الثقافية في جرائم القتل. وقد جُمعت البيانات من خلال استبيانات مُصمَّمة خصيصًا لمختلف المجموعات، إضافة إلى إجراء مقابلات مع الضحايا وحوارات مع القادة القبليين. وتم اختيار العينة المستهدفة من ولاية خوست. كما تؤكد الدراسة على ضرورة الالتزام بالمبادئ الأخلاقية أثناء البحث، ولا سيما احترام خصوصية المشاركين، في ظل التحديات الأمنية واحتمال تقديم بعض الأفراد معلومات غير دقيقة.

الكلمات المفتاحية: التقاليد القديمة، (جرگه) مجلس الشورى، العدالة العرفية، العوامل القوميَّة، العوامل الثقافية، جرائم الشرف، قتل، ثأر الدم

Abstract

This study looks into how Samawat Village, which is in the Khost Province's Ismail Khel and Manduz districts, is affected by cultural and ethnic characteristics when it comes to homicide incidents. The high rate of homicides in this region is mostly due to ingrained cultural values, customs, and tribal expectations; these frequently center on ideas like honor and shame, blood vengeance (vendetta), land and resource conflicts, and marital disagreements. These conventional beliefs support violence and killing in opposition to the value of human life, even though they are firmly ingrained in society. The study emphasizes how reliance on jirgas and flaws in official legal enforcement contribute to the continuation of violent cycles. The usage of ethnic and cultural variables in the murder is examined in this qualitative study. Information was gathered through customized questionnaires from various ethnic groups, conversations with victims, and interviews with ethnic leaders. The province of Khost is where the target sample was chosen. It is stressed to respect the ethical principles of the participants and to preserve their privacy when researching security limits and providing incorrect information to some individuals.

The usage of ethnic and cultural variables in the murder is examined in this qualitative study. Information was gathered through customized questionnaires from various ethnic groups, conversations with victims, and interviews with ethnic leaders. The province of Khost is where the target sample was chosen. It is stressed to respect the ethical principles of the participants and to preserve their privacy when researching security limits and providing incorrect information to some individuals.
Keywords: Ancient Traditions, Jirga (Council of Elders), Customary Justice, Ethnic Factors, Cultural Factors, Honor Killing, Murder, Blood revenge

Özet

Bu çalışma, Khost vilayetinin İsmail Khel ve Manduz ilçelerinde bulunan Samawat Köyü'nün, cinayet olayları söz konusu olduğunda kültürel ve etnik özelliklerden nasıl etkilendiğini incelemektedir. Bu bölgedeki yüksek cinayet oranı, çoğunlukla yerleşik kültürel değerler, gelenekler ve aşiret beklentilerinden kaynaklanmaktadır; bunlar sıklıkla onur ve utanç, kan intikamı (vendetta), toprak ve kaynak çatışmaları ve evlilik anlaşmazlıkları gibi fikirler etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu geleneksel inançlar, toplumda sıkıca yerleşmiş olsalar bile, insan hayatının değerine karşı şiddeti ve öldürmeyi desteklemektedir. Çalışma, jirgalara olan güvenin ve resmi yasal uygulamadaki kusurların şiddet döngülerinin devamına nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu nitel çalışmada, cinayetlerde etnik ve kültürel değişkenlerin kullanımı incelenmiştir. Bilgiler, çeşitli etnik gruplardan özel olarak hazırlanmış anketler, mağdurlarla yapılan görüşmeler ve etnik liderlerle yapılan röportajlar yoluyla toplanmıştır. Hedef örneklem, Khost vilayetinde seçilmiştir. Araştırma yapılırken güvenlik sınırlarına uyulması ve bazı kişilere yanlış bilgi verilmesi durumunda katılımcıların etik ilkelerine saygı gösterilmesi ve gizliliklerinin korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nitel çalışmada, cinayetlerde etnik ve kültürel değişkenlerin kullanımı incelenmiştir. Çeşitli etnik gruplardan özel olarak hazırlanmış anketler, mağdurlarla yapılan görüşmeler ve etnik liderlerle yapılan röportajlar yoluyla bilgi toplanmıştır. Hedef örneklem Khost ilinden seçilmiştir. Araştırma yapılırken güvenlik sınırlarına uyulması ve bazı kişilere yanlış bilgi verilmesi durumunda katılımcıların etik ilkelerine saygı gösterilmesi ve gizliliklerinin korunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Gelenekler, Cirga (Büyükler Meclisi), Geleneksel Adalet, Etnik Faktörler, Kültürel Faktörler, Namus Cinayeti, Cinayet, Kan İntikamı

سریزه

بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين.

﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾.[۱] *ژباړه: "او څوک چې کوم مومن په قصد سره ووژني نو جزا يې دوزخ دی، تلپاتې په هغه کې او الله تعالی پرې غضب کړی لعنت يې پرې ويلی او ستر عذاب يې ورته تيار کړی دی".*

د ناموس قتل (Honor Killing) يو ډول جرم دی چې پکې د کورنۍ د يو غړي وژل شامل وي. دا کار هغه وخت ترسره کېږي کله چې مرتکب په دې باور وي چې متضرر د کورنۍ لپاره رسوايي يا بدنامي راوړې ده، يا يې د يوې ټولنې يا دين هغه اخلاقي ارزښتونه تر پښو لاندې کړي دي چې د ناموس او عزت پر بنسټ ولاړ وي. نو ځکه د ناموس قتل د کورني تاوتريخوالي يو ډول بلل کېږي، يعني په پراخه مانا د کورنۍ په دننه کې د تاوتريخوالي يوه بڼه ده. د ناموس د وژنو قربانيان هم نارينه او هم ښځې کېدای شي. د وژنې ګواښ اکثره وخت د خلکو د چلند د کنټرول لپاره کارول کېږي، په ځانګړي ډول د جنسي اړيکو او واده په اړه. ډېری وخت د دې جرم ترسره کوونکي په خپلو ټولنو کې له منفي بدنامۍ سره نه مخ کېږي، ځکه چې د هغوی عمل د ټولنې له نظره يو ډول توجيه شوی ګڼل کېږي.[۲]

د يوسف القرضاوي په کتاب "فقه الجريمة والعقوبة في الإسلام"کې د عرف (دود) په اړه وايي چې دا د تعزيري عقوباتو کې يو مهم معيار دی، خو د شرعي حدودو په خلاف نشي غوښتل کېدلی. عرف د جرايم د عمد يا شبه عمد په پېژندنه کې مرسته کوي، لکه هغه اعمال چې عرفاً "غالباً وژونکی"ګڼل کېږي، خو قرضاوي ټينګار کوي چې عرف د شريعت له مقاصدو (د نفس، نسل او عقل ساتنه) سره بايد سمبال شي او نشي کولی دوديز قتل (لکه عزت او شرف جرايم) ته مشروعيت ورکړي.[۳]

افغانستان يوه ډېره پېچلي، قومي، ژبنۍ او کلتوري ډوله ټولنه ده، چې د اوږدو شخړو، سياسي بې ثباتۍ، او نيمګړو قانوني نظامونو له امله پکې جنايي پېښې، په ځانګړي توګه قتل، په يو جدي ټولنيز بحران بدل شوی دی. سره له دې چې د قتل د ارتکاب ګڼ شمېر علتونه شته، خو يو شمېر پېښې داسې دي چې ريښې يې په کلتوري ارزښتونو، دودونو، او قومي تعصباتو کې نغښتي دي.

---

[۱] النساء۴/ ۹۳

[2] Saeed Shoja Shafti, "Shame Killing: Characteristics and Outlooks", *Annals of Public Health & Epidemiology* 1/3 (2020), 1–6.

[۳] يوسف القرضاوي، *فقه الجريمة والعقوبة في الإسلام* (القاهرة: مكتبة وهبة، ۲۰۰۱ م)، ۲۹۵-۲۹۰.

د ناموس په نوم وژنې، د قبايلي دښمنيو له امله غچ اخيستنې، د قومي تعصب پر بنسټ تاوتريخوالی او د دوديزو حل لارو (جرگې) له امله د انساني ژوند له منځه وړل هغه پېښې دي چې قانوني اصول تر پښو لاندې کوي او ټولنه د يو ډول غير رسمي عدلي نظام تر اغېز لاندې راولي. په افغانستان کې د همدې کلتوري او قومي فکتورونو له امله د قتل د جرمونو پېژندنه تر ډېره د کمو څېړنو او محدودو علمي منابعو پورې محدوده پاتې شوې ده. دا علمي تشه دا پوښتنه راولاړوي چې: تر کومه بريده کلتوري ارزښتونه او قومي تعصبات د قتل د ارتکاب اصلي عوامل دي، او ولې رسمي قانون د دغو مواردو په کنټرول کې پاتې راغلی دی؟ همداراز، دا ستونزه د دې اړتيا هم رامنځته کوي چې د ټولنيز، حقوقي او کلتوري اړخه د دې پېچلي موضوع تحليلي مطالعه وشي، تر څو د ستونزې واقعي انځور وړاندې شي او د حل وړانديزونه ترې ترلاسه شي.

دا څېړنه له دې امله ارزښت لري، چې د افغاني ټولنې د يوې جدي ستونزې علمي څېړنه کوي. دا موضوع نه يوازې د حقوقو او جرم پېژندنې له اړخه مهمه ده، بلکې د ټولنيزو علومو، کلتور او سولې اړخونو ته هم ژورې معناوې لري. د دې څېړنې پايلې کولای شي د قانون جوړونکو، فرهنگي فعالانو، ديني علماوو، او ټولنيزو بنسټونو لپاره د حل او اصلاح زمينه برابره کړي. څېړنه ښيي چې کلتوري او قومي عوامل د عزت پر بنسټ تاوتريخوالي، دوديزو باورونو، او اجتماعي او انفرادي کلتوري ابعادو له لارې د وژنې په لاملونو باندې د پام وړ اغيزه کوي، پداسې حال کې چې دوديز درملنې کړنې د ټولنيزې ستونزې په مديريت کې مهم رول لوبوي، چې د اصلاحی پاملرنې او جنايي عدالت دواړو سيستمونو کې کلتوري پلوه دقيق چلند ته اړتيا لري.

دڅېړنې موخې

۱. د خوست ولايت د اسماعيل خېلو او مندوزيو ولسوالی د سموات کلي فرهنگي او قومي فکتورونو کې د قتل د ارتکاب څېړل؛

۲: د خوست ولايت د اسماعيل خېلو او مندوزيو ولسوالی د سموات کلي د خلکو خراب دوديز باورونه او فرهنگي ارزښتونه د حل لاملونه پېژندل؛

۳: د خوست ولايت د اسماعيل خېلو او مندوزيو ولسوالی د سموات کلي د بېلابېلو قومونو فرهنگي فکتورونو کې د قتل پېښو لاملونه بررسی کول؛

۴: د جرمونو د مخنيوي په موخه د سموات د کلی د فرهنگي او قومي فکتورونو مديريت کې اغيزمنې لارې چارې معلومول.

د څېړنې پوښتنې

۱. د خوست ولايت د اسماعيل خېلو او مندوزيو ولسوالی د سموات کلي فرهنگي او قومي فکتورونه څنگه د قتل د ارتکاب پر عمل اغيزه کوي؟

۲. د خوست ولایت د اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالۍ د سموات کلي د خلکو خراب دودیز باورونه او فرهنګي ارزښتونه څنګه حل کولای شو؟
۳. د خوست ولایت د اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالۍ د سموات کلي د بېلابیلو قومونو فرهنګي فکتورونه څنګه د قتل پېښو ته زمینه برابروي؟
۴. د جرمونو د مخنیوي په موخه د سموات د کلی د فرهنګي او قومي فکتورونو مدیریت لپاره کومې لارې چارې اغېزمنې ثابتیدی شي؟

تیرو څېړنو ته کتنه

د کلتور، توکم او جرمي چلند ترمنځ اړیکه د مطالعې یوه پېچلې ساحه ده چې په وروستیو کلونو کې یې د څېړونکو ځانګړې پاملرنه ځانته راارولې ده. دغه څېړنه بېلابېلې جغرافیایي سیمې او بیلابیلې میتودولوژیکي طریقې رانغاړي او د تاوتریخوالي د ریښو تر څنګ د دودیزې پوهې د ګټورو اړخونو په اړه هم عامه پوهاوی زیاتوي. وروستیو څېړنو ښودلې ده چې کلتوري او قومي عوامل د وژنې په جرمونو کې مهم رول لري. څېړونکو د قومي ډلو ترمنځ پرتلیزې شننې ترسره کړې دي، په غیر لویدیځو ټولنو کې د وژنې د جرم د صحنې جوړونې پدیده څېړلې ده،[4] د بېلابېلو ټولنیزو ـ کلتوري ډلو ترمنځ د ښځو د وژنې بېلګې ارزولې دي[5] او همدارنګه یې د سویلي اسیا په ټولنیزو شرایطو کې د عزت پر بنسټ تاوتریخوالی مطالعه کړی دی.[6]

احمد أبو زید په خپله لیکنه کې د عزت او شرف په نوم جرایم په عربي ټولنو کې څېړلي. دا لیکي چې د عزت او شرف په نوم جرایم کلتوري، ټولنیز، اقتصادي او سیاسي لاملونه لری چې دا عملونه په دوام داره توګه د قبیلې ویاړ، نرینه والي او د ځمکې شخړې سره تړاو لري. دا لیکنه دغه جرایم د یو ټولنیز سیستم په توګه ګوري چې د فرد پر ځای د قبیلې مشروعیت لري، نه د ساده جرمونو په څېر او د نابرابرۍ او د ویاړ کلتور څخه څرګندیږي.[۷]

دا څېړنه ښیي چې د وژنې په نمونو کې د پام وړ قومي او کلتوري تنوع شتون لري. په اسراییل کې د یهودي او عربي وګړو ترمنځ ترسره شوې پرتلیزه څېړنه څرګندوي چې د وژنې د صحنې جوړښت یا د وژنې د جرم د صحنې جوړونې پدیده د وژنې په انګیزو، د متضررینو په ځانګړتیاوو

[4] Hava Dayan, "Ethnocultural Diversity in Homicide Crime Scene Staging," *Homicide Studies* 28/1 (February 2024), 99–121.

[5] Tanya L. Sharpe et al. "Exploring Research on the Coping Strategies of Black Survivors of Homicide Victims: A Scoping Review," *Homicide Studies* 29/1 (February 2025), 6–44.

[6] Neeha Noor, "Honor or Oppression? A Critical Discourse Analysis of Media Representation of Honor-Based Violence Against Women in South Asia," *International Review of Social Sciences* 13/3 (2025), 12–24.

[۷] أحمد أبو زید، *جرائم الشرف في المجتمعات العربیة: دراسة سوسیولوجیة* (جامعة الكویت: مجلة العلوم الاجتماعیة، ۱۹۹۶)، ۱۵۰-۱.

او د متضرر او مجرم ترمنځ په اړیکو کې قومي توپیرونه لیدل کېږي.[8] څېړنې دا هم موندلې چې په اسراییل کې د وژنې د جرم د صحنې جوړونې پدیدې بڼه د وسلو د انتخاب او د مرګ د سناریوګانو له پلوه د لوېدیځو ټولنو له نمونو سره توپیر لري او ځینې پېښې د څو واده کولو له دود سره تړاو لري.[9]

د ښځینه وژنې په اړه څېړنې ښیي چې د دې ډول پېښو تکرار او ځانګړتیاوې له کلتوري عواملو سره نږدې اړیکه لري په ځانګړې توګه د فردمحوره او جمعي کلتورونه سره ډېر توپیرونو لري.[10] همدارنګه ټولنیز عوامل لکه د زده‌کړې کچه، ټولنیز، اقتصادي وضعیت او کډوالي کولی شي د ښځینه وژنې پر کلتوري اغېزو مهم رول ولوبوي او کله ناکله یې شدت کم یا زیات کړي.[11]

د عزت پر بنسټ تاوتریخوالی د قتل پر جرم د کلتوري نفوذ یو له اندېښنې وړ عواملو څخه شمېرل کېږي. په پاکستان کې د ۲۰۲۴ کال لومړني معلومات د ناموس په نوم د وژنو د زیاتوالي ښکارندونه کوي، چې ژورې ریښې لرونکي دودونه او ټولنیز باورونه د دغو جرمونو ملاتړ کوي.[12] دا ډول وژنې ډېری وخت د کلتوري دودونو، مذهبي باورونو او د عزت او شرم له مفکورو سره تړاو لري.[13]

۱. دودیز باورونه او د ټولنیزې ستونزې حل لارې

د دودیزو معالجوي کړنو د ارزونې په اړه ترسره شوو مطالعاتو د ساحوي بیاکتنو، د کلتوري اصلاحي کړنو د کیفیتي تحلیلونو او په بېلابېلو قومي ټولنو کې د اصلاحي پاملرنې د غوښتونکو د چلند د څېړنو له میتودونو څخه ګټه اخیستې ده.[14] دغه څېړنې ښیي چې دودیز باورونه او کړنې په بېلابېلو کلتورونو کې د اصلاحي پایلو پر ځرګنګوالي ژور اغېز لري.[15] څېړنو دا هم څرګنده کړې چې د درملیزو بوټو پورې تړلې کلتوري ارزښتونه د بېلابېلو ټولنیزو ستونزو په درملنه کې مهم رول لري. د

---

[8] Dayan, "Ethnocultural Diversity in Homicide Crime Scene Staging", 99.

[9] Dayan, "Ethnocultural Diversity in Homicide Crime Scene Staging", 118.

[10] Hava Dayan et al. "Exploring Homicide Diversity: Femicide Across Sociocultural Groups", *Crime & Delinquency* 70/1 (January 2024), 234–256.

[11] Dayan et al. "Exploring Homicide Diversity", 234.

[12] Muhammad Bilawal Khaskheli et al. "Comparative Analysis of Honor Killing Phenomena in China and Pakistan", *Journal of Law and Criminal Justice* 6/2 (2018), 15-34.

[13] Martina Caterini, "Moving Towards More Inclusive Definitions of Femicide: Intersectionality and Marginalised Identities", *Contemporary Challenges: The Global Crime, Justice and Security Journal* 4 (October 2023), 1-22.

[14] Sylvester R. Okeke et al. "Addressing Health Disparities Among Migrants in High-Income Countries: Using Sociocultural Beliefs and Norms as Resources." Handbook of Concepts in Health, Health Behavior and Environmental Health. ed. Pranee Liamputtong. Singapore: Springer Nature Singapore, 2025, 1-20.

[15] Taofeek Kolawole Aliyu et al. "Cultural Themes Related to Oral Health Practices, Beliefs, and Experiences in Nigeria: A Scoping Review", *Oral* 5/2 (2 April 2025), 1-24.

لاسرسي اسانتیا، ټیټ لګښت او دودیز باورونه هغه عوامل دي چې د دغو درملو دوامداره کارونه پیاوړې کوي.[۱۶] په کډوالو او مهاجرو ټولنو کې هم دودیز باورونه او کړنې د افرادو د ناروغۍ په درک او د درملنې په لټه کې د هغوی پر چلند اغېز کوي. هغه اصلاحي پاملرنې خدمتونه چې د ځانګړو ټولنو کلتوري ارزښتونه او دودونه په پام کې نیسي، تر ډېره بریده مثبتې پایلې لري.[۱۷] له همدې امله د شواهدو پر بنسټ د اصلاحي پاملرنې له کړنو سره د کلتوري ارزښتونو یوځای کول هم یوه مهمه ننګونه او هم یو مهم فرصت ګڼل کېږي.[۱۸] په نایجریا کې ترسره شوې څېړنې ښیي چې که څه هم عصري اصلاحي پاملرنه شتون لري، خو بیا هم دودیز باورونه، دودونه او د ټولنیزو ستونزو کلتوري تعبیرونه د ماشومانو او کوچنیانو لپاره د اصلاحي پاملرنې په اړه د کورنیو پر پرېکړو ژور اغېز لري.[۱۹] دا موضوع څرګندوي چې کلتوري چوکاټونه لا هم د اصلاحي پاملرنې د لټون په چلند کې پیاوړی او دوامدار نفوذ لري.

۲. د قتل د قضیو لپاره کلتوري بنسټونه

هغه څېړنې چې د وژنې د قضیو لپاره کلتوري بنسټونه بررسي کوي د توهم پر بنسټ تاوتریخوالي جرمي تحلیلونه،[۲۰] په جرم کې د اصلي روحانیت د رول مطالعې[۲۱] او په مختلفو کلتوري شرایطو کې د ناموسي وژنو ازموینې کاروي.[۲۲] د ماشومانو او لویانو په ګډون د متضررینو خلکو په وړاندې د توهم پر بنسټ تاوتریخوالی ښیي چې څنګه دودیز باورونه کولی شي د وژنې قضیو لپاره بنسټ چمتو کړي.[۲۳] په ګانا او کینیا کې، د جادوګرۍ پورې اړوند باورونه او کړنې د وژنو سره تړاو لري.[۲۴]

[16] Oluwafemi Omoniyi Oguntibeju, “The Interrelationship Between Culture and the Use of Medicinal Plants in Healing: Perspective from Selected Cultures and Countries,” *Pakistan Journal of Life and Social Sciences (PJLSS)* 23/1 (2025), 63-83.

[17] Okeke et al., “Addressing Health Disparities Among Migrants in High-Income Countries: Using Sociocultural Beliefs and Norms as Resources”, 17.

[18] Aliyu et al., “Cultural Themes Related to Oral Health Practices, Beliefs, and Experiences in Nigeria”, 16.

[19] Udom Daniel – Victor Ben, “Cultural Definition of Diseases and Healthcare for Infants and Children in Africa: The Experiences in Southeast Nigeria”, *Journal of National Issues* 2/1 (March 28, 2025), 65–74.

[20] Emmanuel Sarpong Owusu, *Superstition-Driven Violence Against Children and the Elderly in Ghana and Kenya: A Criminological Analysis* (England: University of Portsmouth, School of Criminology and Criminal Justice, 2025), 1-247.

[21] Chidimma Evelyn Ojukwu - Makodi Biereenu-Nnabugwu, “Criminals’ Recourse to Indigenous Spirituality and Crisis of Crime Control in Anambra State: A Study in Interpretive Analysis”, *Socialscientia: Journal of Social Sciences and Humanities* 10/2 (Access 20 July 2025), 99-107.

[22] M. Qadeer et al., “Honour of Killing in South Punjab, Pakistan,” *Journal of Applied Linguistics and TESOL (JALT)* 8/2 (May 16, 2025), 690–703.

[23] Owusu, *Superstition-Driven Violence Against Children and the Elderly in Ghana and Kenya: A Criminological Analysis*, 180.

[24] Owusu, *Superstition-Driven Violence Against Children and the Elderly in Ghana and Kenya: A Criminological Analysis*, 189.

د جنايي چلند د عواملو په توګه د اصلي روحانيت او دوديزو عقيدې سيستمونه مستند شوي دي چې د رسنيو راپورونو سره د دوديزو عقيدې پر بنسټ جرمونو فرعي کلتورونه رامينځته کوي.[25] په هرصورت څېړنې دا هم ښيي چې د وژنې تمايلاتو لپاره مثال په دوديز افريقايي ميراث کې ذاتي نه دی، د خطر فکتورونو تر څنګ د محافظتي فکتورونو بررسی کولو اهميت باندې ټينګار کوي.[26] د ناموس وژنې د کلتوري هڅونې له مخې د وژنې يوه سيستماتيک بڼه ليدل کيږي، چې په ټوله جنوبي آسيا کې داسې قضيې ثبت شوي دي چيرې چې کلتوري دودونه اکثرا د تاوتريخوالي توجيه کولو لپاره غلط تعبير کيږي.[27] دا جرمونه په سيمه‌ايزو دودونو او کلتوري نورمونو کې ريښې لري چې د انفرادي حقوقو په پرتله د کورنۍ عزت ته لومړيتوب ورکوي.[28]

د جنايي عدالت د مديريت د ستراتيژيو په اړه هم څېړنې ترسره شوي چې دا څېړنې د ازمايښتي خدماتو تحليلونه،[29] په محافظتي خدماتو کې د اقليتونو د استازيتوب ارزونې[30] او د جرمونو د مخنيوي لپاره د کلتوري پلوه باخبره طريقو مطالعات کارولي دي.[31] دغه څېړنې ښيي چې د جنايي عدالت په سيستم کې د کلتوري او قومي عواملو اغېزمن مديريت د سيستماتيکو ستونزو د حل لپاره هراړخيزو او جامع لارو چارو ته اړتيا لري. د ازمايښتي خدماتو په اړه څېړنې دا هم څرګندوي چې د نژادي برابرۍ د ترلاسه کولو په برخه کې لا هم جدي ننګونې شته، او راپورونه ښيي چې د کلتوري وړتياوو د ستونزو په حل کې د خدماتو پرمختګ د تمې خلاف محدود پاتې شوی دی.[32]

په قانون پلي کوونکو ادارو کې د اقليتونو استازيتوب د کرکې پر بنسټ جرمونو د کمېدو په برخه کې مثبت اغېز لري، خو دا ګټې په ټولو اقليتي ډلو کې په مساوي ډول نه وېشل کېږي او تر ډېره د ټولنې له نژادي جوړښت سره تړاو لري.[33] څېړنې ښيي چې د تورپوستو او آسيايي افسرانو حضور

---

[25] Ojukwu - Biereenu-Nnabugwu, “Criminals’ Recourse to Indigenous Spirituality and Crisis of Crime Control in Anambra State”, 99.

[26] F. Mencken - Paul Froese, “Gun Culture in Action. Social Problems”, *Social Problems* 66 (20 November 2017), 1–25.

[27] Qadeer et al., “Honour of Killing in South Punjab, Pakistan”, 690-703.

[28] Z. Islam, “Dynamics of Rural Crime in South Asia: A Criminological Overview”, *International Journal of Social Science, Technology and Economics Management* 1 (2024), 289–310.

[29] John Wainwright et al., “A Lack of Cultural Understanding and Sometimes Interest: Towards Half a Century of Anti-Racist Policy, Practice and Strategy within Probation,” *Probation Journal* 71/2 (June 2024), 116–138.

[30] Sanghee Park - Yesse Charles Mwihambi, “Reducing Hate Crimes: The Role of Racial Contexts and Minority Representation in U.S. State Protective Services”, *Public Performance & Management Review* 48/3 (4 May 2025), 497–524.

[31] Brandon C. Welsh - Eric L. Piza, “Crime Prevention for Social Impact and Social Justice: The Ideals, the Challenges, the Progress”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 714/1 (July 2024), 8–21.

[32] Wainwright et al., “A Lack of Cultural Understanding and Sometimes Interest”, 130.

[33] Park - Charles Mwihambi, “Reducing Hate Crimes”, 499.

د هغوی اړوندو ټولنو کې د قربانیانو پر وړاندې د تبعیض کچه په پام وړ ډول راکموي.[۳۴] همدارنګه د جرمونو د مخنیوي لپاره کلتوري پلوه باخبره لارې چارې د دې ټینګار کوي چې د بېلابېلو ټولنیزو ډلو ځانګړې کلتوري تجربې باید په سمه توګه وپېژندل شي.[۳۵] په دې برخه کې سپارښتنې دا دي چې د پولیسو لپاره کلتوري پلوه باخبره روزنه برابره شي او د رسمي جنایي عدالت په سیستم کې کلتوري پوهه او درک هم ورګډ شي.[۳۶]

۳. انتقادي ارزونه

دا څېړنه د میتودولوژیکي تنوع ښودنه کوي، د پرتله کولو تحلیلونو، د ساحې بیاکتنو، او په ډېرى جغرافیایي شرایطو کې کیفي مطالعاتو څخه کار اخلي. د غیر لویدیځ ټولنو شاملول ارزښتناکه کلتوري لیدلوري چمتو کوي چې ډیرى وختونه په جرمي څېړنې کې نه معلومیږي.[۳۷] جرائم الشرف في الفقه الإسلامي والقانون کتاب کې ناموس وژنو موضوع له اسلامي فقهي او قانوني توګه څېړل شوې چې پر دې ټینګار کوي چې دا ډول جرمونه په شریعت کې په بشپړه توګه حرام دي او د شریعت د مقاصدو لکه د نفس او نسل ساتنه پر بنسټ یې حراموالی په روښانه توګه ثابتوي. دا روښانه کوي چې د ناموس په پلمه قتل، که څه هم عرفي ښکارندویي ولري، عقلاً او شرعاً باطل دی، ځکه هدف هیڅکله د وسیلې توجیه نه شي کولی؛ بلکې کتاب د دې جرم د حرمت قوي دلایل، د جزا ورکولو اصول (لکه تعزیر)، د قاضي د سزا ټاکلو اجتهادي صلاحیت او په فقهي متونو کې د مخنیوي عملي لارې په تفصیل سره څېړي، په ځانګړې ډول دا روښانه کړه چې په اسلامي فقه کې هیڅ شرعي نص نشته چې د ناموس وژنې ته مشروعیت ورکړي.[۳۸]

د الزحیلي په نظر، ناموس وژنې شرعاً تحریم دي ځکه د نفس او نسل ساتنه د شریعت اصلي مقاصد دي؛ سزا یې تعزیري ده چې حاکم پر اجتهاد ټاکي او هیڅ فقهي نص یې ته جواز نه ورکوي.[۳۹] خو د القرضاوي له نظره عرف د تعزیري جزا او عمدي قتل په صفت پیژني، خو د ناموس وژنو مشروعیت په بشپړه توګه نه ورکوي او ټول دا د شرعي مقاصدو په محدود چوکاټ کې جواز لري.[۴۰] که څه هم دواړه علماً فقهي حل وړاندې کوي خو کلتوري بدلون (لکه عزت، ناموس) ته نادیده ګوري خو دا موضوع په دې قسم کلتورونو کې عملي کول یې ډېر ستونزمن دي.

---

[34] Park - Charles Mwihambi, “Reducing Hate Crimes”, 497.

[35] Welsh - Piza, “Crime Prevention for Social Impact and Social Justice”, 19.

[36] Ojukwu - Biereenu-Nnabugwu, “Criminals’ Recourse to Indigenous Spirituality and Crisis of Crime Control in Anambra State”, 107.

[37] Dayan, “Ethnocultural Diversity in Homicide Crime Scene Staging”, 101.

[۳۸] وهبة بن مصطفى الزحيلي، *جرائم الشرف في الفقه الإسلامي والقانون* (دمشق: دار الفكر، ۲۰۰۵ م)، ۳۴۰-۱.

[۳۹] الزحيلي، *جرائم الشرف في الفقه الإسلامي والقانون*، ۱۸۸.

[۴۰] القرضاوي، *فقه الجريمة والعقوبة في الإسلام*، ۲۹۵.

ډېری مطالعې د معلوماتو راټولولو او کلتوري حساسیت محدودیتونه مني. د د وژنې د جرم د صحنې جوړونې پدیدې په اړه څېړنه یادونه کوي چې راتلونکي مطالعات باید کلتوري عوامل په ډېر سیستماتیک ډول وڅېړي.[41] سربېره پردې ځینې څېړنې په ځانګړو سیمه‌ایزو شرایطو تمرکز کوي، په بالقوه توګه نورو کلتوري ترتیباتو ته عمومي کولو محدودوي.

۴. د شواهدو کیفیت

په بېلابېلو څېړنو کې د شواهدو کیفیت له یو بل سره توپیر لري؛ ځینې مطالعات د لویو معلوماتي ډېټابېسونو پر بنسټ سیستماتیک تحلیلونه وړاندې کوي، په داسې حال کې چې ځینې نورې څېړنې په کوچنیو کیفیتي نمونو تکیه کوي. د دغو مطالعاتو د وخت لړۍ (۲۰۰۰–۲۰۲۴) هم تاریخي شرایط او هم معاصرې اړیکې تر پوښښ لاندې راولي.[42]

۴. ۱. عملي غوښتنلیکونه

بعضې څېړنه وړاندیز کوي چې د اصلاحی پاملرنې داسې خدمات رامنځته شي چې دودیز باورونه او ارزښتونه په پام کې ونیسي، خو په عین وخت کې د شواهدو پر بنسټ علمي کړنې هم وساتي.[43] د قانون پلي کوونکو ادارو او قضایي کارکوونکو لپاره د کلتوري پلوه باخبره او معلوماتي روزنیزو پروګرامونو پلي کول اړین بلل کېږي.[44] د داسې پروګرامونو پرمختیا چې کلتوري حساسیتونه په نظر کې ونیسي، خو په عین حال کې زیان منې ټولنې د هغو دودیزو کړنو له منفي اغېزو څخه وساتي چې د خلکو ژوند او حقونو ته زیان رسوي.[45]

۴. ۲. نظري تړاو

دا څېړنه د دې په پوهېدو کې مرسته کوي چې څنګه کلتوري اړخونه (فردي او اجتماعي) د جرمي چلند په نمونو اغیز کوي.[46] دا د متقابلو لارو چارو اړتیا هم روښانه کوي چې د کلتور، ټولنیز اقتصادي عواملو او د جنایی عدالت د پایلو ترمنځ تعامل په پام کې نیسي.[47]

---

[41] Dayan, "Ethnocultural Diversity in Homicide Crime Scene Staging", 99.

[42] Sharpe et al., "Exploring Research on the Coping Strategies of Black Survivors of Homicide Victims", 38.

[43] Aliyu et al., "Cultural Themes Related to Oral Health Practices, Beliefs, and Experiences in Nigeria", 15.

[44] Wainwright et al., "A Lack of Cultural Understanding and Sometimes Interest", 116.

[45] Owusu, *Superstition-Driven Violence Against Children and the Elderly in Ghana and Kenya: A Criminological Analysis*, 189.

[46] Dayan et al., "Exploring Homicide Diversity", 235.

[47] Gregg Barak et al., *Class, Race, Gender, and Crime: The Social Realities of Justice in America* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2010), 190-195.

۴. ۳. د څېړنې تګلاره او مواد

په دې څېړنه کې د کیفي څېړنیز میتودونو څخه کار اخیستل شوی، تر څو د قتل په ارتکاب کې د کلتوري او قومي فکتورونو نقش په علمي ډول تحلیل شي. د څېړنې د اعتبار او دقیق والي لپاره لاندې کړنلاره غوره شوې ده:

۴. ۵. د معلوماتو راټولولو میتودونه

الف) مرکې (Interviews): قومي مشرانو او د متضررینو له خپلوانو سره نیمه ساختاری مرکې ترسره شوې دي.

ب) پوښتنلیک (Questionnaire): د څېړنې لپاره ځانګړی پوښتنلیک ترتیب شوی او د بېلابېلو قومونو له وګړو سره شریک شوی، تر څو د هغوی نظریات راټول شي.

۴. ۶. د نمونې (Sample) ټاکنه

د څېړنې لپاره هدفمنده (purposive) نمونه اخیستل شوې، چې په کې د خوست ولایت د اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالۍ د سموات کلي مختلف قشرونه لکه نارینه، مشران او د مختلفو قومونو استازي شامل دي چې تعداد یې د ضرورت پر بنا تر څوارلسو پورې او چې عمرونه یې له ۲۵ څخه تر ۷۳ انټروال کې ول.

۴. ۷. د څېړنې محدودیتونه

څېړنه له ځینو محدودیتونو سره مخ وه، لکه د ځینو خلکو له خوا د معلوماتو نه ورکول، د امنیتي شرایطو محدودیتونه، او د ځینو قومونو د داخلي معلوماتو په برخه کې د همکارۍ نه کول.

۴. ۸. د څېړنې اخلاقي اصول

په دې څېړنه کې د معلوماتو د راټولولو لپاره د کیفي څېړنې میتود کارول شوی دی. د څېړنې لپاره بنسټیزې وسیلې مرکې وې، چې له بېلابېلو عمرونو، قشرونو، او سیمو سره اړوند اشخاصو سره ترسره شوې دي. د څېړنې د اخلاقي اصولو د مراعت لپاره، د مرکو پر مهال د ګډونوالو د حریم خوندیتوب ته ځانګړې پاملرنه شوې ده، او د هغوی د اصلي نومونو پر ځای مستعار نومونه کارول شوي دي، ترڅو د ګډونوالو هویت پټ پاتې شي او د هغوی امنیت خوندي شي. دا د څېړنې د باور وړتیا لوړوي او د اخلاقي معیارونو سره سمون لري.

۵. موندنې

اوله پوښتنه: د خوست ولایت د اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالۍ د سموات کلي فرهنګي او قومي فکټورونه څنګه د قتل د ارتکاب پر عمل اغېزه کوي؟

کلتوري او قومي عوامل د ټولنیزو نورمونو، د عزت په اړه د نظرونو او د شخړو د حل لارو چارو د جوړولو له لارې د وژنې په ترسره کولو کې د پام وړ اغیزه لري. د دې څېړنې نتایج ښیي چې دا

عوامل ډېری وختونه د تاوتریخوالي اعمالو سره مرسته کوي، ځینې وختونه د نسلونو په اوږدو کې د غچ اخیستنې دورې ته دوام ورکوي.

دلته هغه مهم دودیز (کلتوري) او قومي عوامل په ګوته شوي چې د انسان په وژنه یا د قتل په جرم کې اغېزه لري:

۱: عزت او شرم: یو عام عامل دی یعنی عزت دا هغه مفهوم دی چې په کلتوري ارزښتونو کې ژور ځای لري.

◦ د یو فرد، کورنۍ یا قبیلې په وړاندې د پام وړ بې عزتي یا له ځه کولی شي خورا تاوتریخوالي غبرګونونه رامینځته کړي، په شمول د وژنې. د هتک شوي عزت اعاده یا د نور شرم څخه مخنیوي لپاره د انسان وژنې باعث کیدای شي.

◦ د یوې کورنۍ عزت اکثرا د هغې له میرمنو سره نږدې تړلی وي، او د یوې میرمنې لخوا هر ډول سرغړونه یا غیر مجاز عمل کولی شي د "ناموسي وژنې" په ګډون د سخت تاوتریخوالي لامل شي. لکه څرنګه چې په اول کوډ کې څرګندیږي چې: د احمد ښځه هسې هم خپلسري وه او بل یې په کور کې د کنټرول لپاره هم څوک نه وه...، نو د احمد ښځې او محمود به جنسي اړیکه ونیوله، نو خبره همداسې روانه وه چې څه وخت وروسته د محمود تره زوی په دې اړیکه باندې خبریږي، نو په اوله کې دغه تره زوی په محمود باندې فشار راوړي چې حال ووایې نو محمود هم ډاریږي. او ورته وایي چې زه په زوره د احمد ښځې ونیولم او راته ویې ویل چې چاته ونه وایې او یو څه پیسې یې راکړې نو په دې وخت کې تره زوی یې ورته وایي چې ته دې وې خو داسې نه چې نور نفر پرې اموخته کړې بس محمود هم ورسره منلي ده، او په دې وخت کې دا تره زوی یې راغلی او احمد ته یې دا خبره کړې چې ښځه دې دا کار کوي نو احمد پرې غوسه شوی ده او حتی اړیکه یې هم ورسره ختمه کړه.... دا چې د کورنۍ عزت یې بېرته ترلاسه شوای وای نو ټول قوم دا فیصله وکړه چې جینۍ باید ووژل شي.

۲: انتقام او تلافي (غچ): د وینې د انتقام او غچ یو پیاوړی محرک دود دی.
که چیرې د کورنۍ یو غړی ووژل شي یا بې عزته شي، د غچ اخیستلو مسؤلیت اکثرا د کورنۍ یا قبیلې په غاړه وي، چې د غچ اخیستنې وژنې لامل کیږي چې کولی شي د نسلونو په اوږدو کې د تاوتریخوالي یوه سلسله را وزیږوي. لکه څرنګه چې څلورم کوډ کې څرګندیږي: زمونږ په کلي کې چې چاته ښځه پیغور ورکړې نو څوک بیخي ورته د سړي په سترګه نه ګوري، نو محمود پیغور دېته اړ کړ چې احمد وولي او بیا چې د احمد زامنو محمود وویشتو دا یې بیا د انتقام په اساس وویشتو.

۳: د سرچینو او ملکیت په اړه شخړې: د ځمکې، اوبو، یا نورو سرچینو په اړه د شخړو څخه رامینځته شوي شخړې ډیرې وختونه د وژنې د لاملونو په توګه یادیږي.
دا شخړې ډیرې وختونه ژورې کورنۍ یا قبیلوي سیالۍ لري، چې د بې عدالتۍ یا د تسلط د اړتیا له امله تاوتریخوالي ته وده ورکوي.
د مثال په توګه، د اوبو د حقوقو یا ګرځنده تلیفون په اړه شخړه کولی شي د کورنۍ د اصلي تاوتریخوالي او د غچ اخیستلو غوښتنې له امله وژنې ته وده ورکړي. لکه څنګه چې په ۱۰ کوډ کې څرګندیږي: د دې موضوع د قتل اساسي علت ځمکه ده دا چې یو خوا غربت دی او بلخوا د علم کمبود، نو دوی د ځمکې پرسر د هر څه څخه تیریږي، که چېرته دا لانجه د کوم عالم سره وای کیدای شي عالم ورتېر شوی وای، یا له مالدار سره وای نو مالدار به ورتېر شوی وای خو دا چې نه د دوی سره علم شته او نه هم دولت نو دا د دې باعث کیږي چې د یو کوچني شي پرسر شخړې او بیا مرګونه. او دا دوهم قتل چې رامنځته شو د احمد زوی لخوا نو د دې علت بیا انتقام ؤ.
۴: د واده پورې اړوند شخړې: دودونو (واده) څخه رامینځته شوي شخړې، لکه د جهیز په اړه شخړې، جبري ودونه، پټ ودونه، یا په واده کې د لوبو ورکولو څخه انکار، د وژنې لامل شوي مهم کلتوري عوامل دي. دا ډیری وخت د کورنۍ د عزت مسلو سره تړلي وي. لکه چې په اول کوډ کې واضح شول.
۵: پخوانۍ دودونه او باورونه: ډیری سرچینې په څرګنده توګه وایي چې دودیز رواجونه او لرغوني دودونه په طبیعي ډول دا تاوتریخوالي عملونه هڅوي.
◦ دا دودونه کولی شي د درک شوي سپکاوي غبرګونونه تنظیم کړي، د عزت او غچ اخیستلو اهمیت پیاوړی کړي، او دا وړاندیز وکړي چې څنګه شخړې په تولنه کې "حل" شي، چې ډیری وختونه تاوتریخوالي ته لار هواروي. ځینې یې د "بد دودونو" (ناروا رواجونو) په نوم یادیږي چې تاوتریخوالي ته دوام ورکوي. لکه څرنګه چې ۱۲ کوډ کې څرګندیږي.... د بې ځایه دودونو له امله، د کنځاوو له امله وژنه کیږي.
۶: د رسمي عدالت نشتوالی او په قبایلي عدالت تکیه: که څه هم په مستقیم ډول د وژنې د لامل په توګه نه دي ویل شوي، سرچینې په ضمني ډول وړاندیز کوي چې په دودیزو یا قبیلوي قضایي سیستمونو تکیه (جرګې) یا د رسمي قانون پلي کولو د نه اغیزمنتوب لیدل کیدای شي اشخاصو یا کورنیو ته د "عدالت" یا غچ اخیستلو لپاره د مسلو په خپل لاس کې اخیستلو کې مرسته وکړي. سرچینه ۱۳ هغه مثالونه بیانوي چیرې چې د پولیسو د ښکیلتیا سره سره، دودیز غچ دوام لري. لکه څرنګه چې په ۹ کوډ کې څرګندیږي: .... نو د دوی ترمنځ څو څو وارې مرکې او جرګې کېښناستې خو د محمود زوی نه منله، نو خبره دې حد ته ورسیده چې کله به د محمود زوی د احمد په لور باندې ظلم کاوه نو مقابل جانب به هم د دوی په لور باندې ظلم کاوه.

دويمه پوښتنه: د خوست ولايت د اسماعيل خېلو او مندوزيو ولسوالۍ د سموات کلي د خلکو خراب دوديز باورونه او فرهنګي ارزښتونه څنګه حل کولای شو؟

دوديز باورونه او کلتوري ارزښتونه د ټولنيزو نورمونو، د عزت په اړه د نظرونو او د شخړو د حل لپاره د دوديزو لارو چارو په جوړولو سره د قتل د توجيه کولو او هڅولو کې د پام وړ مرسته کوي. دا عوامل په ټولنيز جوړښت کې ژورې ريښې لري او ډيرې وختونه د تاوتريخوالي دورې ته دوام ورکوي.

دلته هغه مهم دوديز باورونه او کلتوري ارزښتونه چې د قتل د هڅولو يا توجيه کولو لپاره دي په لاندې توګه بحث شوی:

۱: د عزت او شرم مفکورې (ناموس/عزت/غيرت):

الف: احساس شوی بې عزتي: يو پراخ فکتور د عزت مفهوم دی، چيرې چې د يو فرد، کورنۍ يا قبيلې په وړاندې يو لږ، سپکاوی، يا تيری کولی شي په مستقيم ډول د هتک حرمت بيرته راګرځولو يا د نور شرم مخنيوي لپاره د وژنې لامل شي. د مثال په توګه، يو کوچنی سپکاوی په عزت باندې د بريد په توګه ليدل کيدای شي، چې د سخت تاوتريخوالي لامل کيږي. لکه په ۵ کوډ کې چې ... احمد زامنو محمود او خپله مور ووژله چې د دوی د کور عزت ته يې تاوان رسولی ؤ.

ب: "ناموسي وژنې": په ځانګړې توګه، د يوې کورنۍ عزت اکثرا د هغې ميرمنو پورې تړلی وي، او هر ډول ښکاره سرغړونه، لکه پټ واده يا د وړانديز شوي واده څخه انکار، کولی شي د سخت تاوتريخوالي لامل شي، په شمول د "ناموسي وژنې"، ترڅو د کورنۍ عزت "پاک"کړي. دا کړنې ډيرې وختونه د عامه شرم څخه د مخنيوي لپاره اړين ګڼل کيږي. لکه څنګه چې په ۳ کوډ کې څرګند شوی چې ... د ناموس له وجې داسې وو چې دا يو رواج دی چې د چا خور، لور يا ښځه وتښتيده نو هم هلک ولي (ويشتل) او هم به جينۍ ولي، نو دا چې د خان ميرمن تښتيدلې وه او په کلتور کې يې سزا مرګ ؤ نو ځکه يې وويشته او دوهم علت يې پيغور ؤ. همدارنګه په ۹ کوډ کې واضح شوی چې.... د ناموس له امله، د کور بام ته د ختلو او د حيواناتو پر سر وژنې، په ودونو کې د ډزونو له وجې هم وژنه رامنځته شوې.

۲: غچ (انتقام)

الف: د تاوتريخوالي دوره: که چيرې د کورنۍ يو غړی ووژل شي يا بې عزته شي، نو د کورنۍ يا قبيلې لپاره د غچ اخيستلو لپاره قوي کلتوري لحاظ د وژنې غچ امکان شته. دا ډيرې وخت د غچ اخيستونکو وژنو پايله لري چې د نسلونو تاوتريخوالي دوام کوي، لکه څنګه چې په شخړو کې ليدل کيږي چې د لسيزو لپاره دوام لري. په ځينو مواردو کې، غچ اخيستل کيږي حتی که رسمي عدالت سيستم هم موجود دي، د دوديز غچ اخيستلو قوي محرک وي.

ب: میراثي شخړې: د سرچینو په اړه کورنۍ شخړې، لکه ځمکه یا اوبه، کولی شي د نسلونو په اوږدو کې وده وکړي، چې د غچ اخیستلو غوښتنې له امله د تاوتریخوالي او وژنې تکراري کړنو لامل کیږي. یوه سرچینه د دوو ورونو د اولادونو ترمنځ د ځمکې د شخړې په اړه یوه پوښتنه روایت کوي چې د څو وژنو او دوامداره شخړو لامل شو. لکه ښځګه چې په ۱۰ کوډ کې څرګند شوی چې ... د دې موضوع د قتل اساسي علت ځمکه ده دا چې یو خوا غربت دی او بلخوا د علم کمبود، نو دوی د ځمکې پرسر د هر څه څخه تیریږي....

۳: په دود کې ریښې لرونکې ځانګړې شخړې:

◦ د واده شخړې: د جهیز په اړه اختلافات، جبري ودونه، پټ ودونه، یا د یوې کورنۍ لخوا د لور د واده کولو څخه انکار د تاوتریخوالي او وژنې لامل شوي مهم کلتوري عوامل دي، چې ډیری وختونه د کورنۍ عزت سره تړلي وي. لکه په ۱۱ کوډ کې ... د یوه شخص واده ؤ نو پدې واده کې د احمد او محمود ترمنځ جنګ شو، دواړه ډلې بدمعاشان ؤ نو ډزونه پیل شول، چې یو نفر بې ګناه پکې ووژل شو...

◦ د سرچینو شخړې: د ځمکې یا اوبو په څیر د ګډو سرچینو په اړه شخړې ډیری وختونه د وژنې د لاملونو په توګه یادیږي، چې د اوږدې مودې کورنیو یا قبیلوي سیالیو څخه رامینځته کیږي.

۴: "بد دودونه" (ناوړه رواجونه):

◦ ډیری سرچینې په څرګنده توګه د تاوتریخوالي هڅوونکو دودونه د "بد دودونو" په توګه طبقه بندي شوي چې د ټولنې په اندونو کې ژورې ریښې لري او په طبیعي ډول د وژنې په څیر تاوتریخوالي اعمال هڅوي. دا دودونه دا ټاکي چې ښځګه افراد او ټولنې د پام وړ سپکاویو ته ځواب ووایی، د عزت او غچ اخیستلو اهمیت پیاوړی کوي، او دا وړاندیز کوي چې ښځګه شخړې په ټولنه کې "حل"کیږي، چې ډیری وختونه د تاوتریخوالي لامل کیږي.

۵: په رسمي عدالت د باور نشتوالی

که څه هم د وژنې مستقیم لامل نه دی، د رسمي قانون پلي کولو بې اغیزې او په دودیزو یا قبیلوي قضایي سیستمونو (لکه "جرګې") تکیه کول اشخاص یا کورنۍ دې ته اړ باسي چې مسلې په خپلو لاسونو کې واخلي ترڅو "عدالت" یا غچ واخلي، په دې توګه وژنه اسانه کوي. دا پدې مانا ده چې حتی د پولیسو د ښکیلتیا سره، دودیز غچ دوام کولی شي. لکه ښځګه چې په ۹ کوډ کې څرګند شوی چې ... په شروع کې جینۍ خپلې کورنۍ ته څه نه ویل خو چې ظلمونه یې زیات کړل نو جینۍ هم مجبوره شوه او خپل پلار(احمد) ته یې ټوله کیسه بیان کړه، نو د دوی ترمنځ څو واري مرکې او جرګې کېښناستې خو د محمود زوی نه منله، نو خبره دې حد ته ورسیده چې کله

به د محمود زوی د احمد په لور باندې ظلم کاوه نو مقابل جانب به هم د دوی په لور باندې ظلم کاوه...

دریېمه پوښتنه: د خوست ولایت د اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالی د سموات کلي د بېلابېلو قومونو فرهنګي فکتورونه څنګه د قتل پېښو ته زمینه برابروي؟

کلتوري او قومي عوامل د وژنې د پېښو په رامنځته کېدو کې د پام وړ مرسته کوي، د داسې چاپېریال په رامینځته کولو سره چې دودیز باورونه او ارزښتونه اکثرا تاوتریخوالی توجیه کوي یا حتی هڅوي. په ټولو سرچینو کې، دا عوامل په دوامداره توګه د "ناوړه دودونو" رواجونو په توګه پېژندل شوي چې د وژنې لپاره اساس جوړوی.

دا "ناوړه دودونه" په څو ځانګړتیا سره په لاندې توګه څرګندیږي:

۱: غچ (انتقام): یو پراخ عامل د وینې غچ اخیستنې ژوره بنسټیزه دود دی. که چیرې د کورنۍ یو غړی ووژل شي یا بې عزته شي، نو د کورنۍ یا قبیلې لپاره د غچ اخیستلو لپاره قوي کلتوري انګیزه شتون لري، چې د غچ اخیستنې وژنو او د نسلونو په اوږدو کې د تاوتریخوالي دورې ته دوام ورکوي. د مثال په توګه، د پولیسو د ښکیلتیا سره سره، دودیز غچ د وژنې تر شا یو محرک ځواک دی، چې د دې دود سره قوي پیروي په ګوته کوي.

۲: عزت او شرم: د عزت مفهوم د قتل په ډېری پېښو کې مرکزي دی. د یو فرد، کورنۍ یا قبیلې په وړاندې هر ډول سپکاوی، یا سرغړونه، په ځانګړې توګه ښځې، کولی شي په مستقیم ډول له لاسه تللی عزت بیرته راګرځولو یا د نور شرم مخنیوي لپاره د وژنې لامل شي. دا عملونه ډېری وختونه د "ناموسي وژنې" په نوم یادیږي. سرچینه ۴ وایي چې وژنې د "ناموس یا د ناموس نشتوالي" له امله رامینځته کیږي.

۳: د مالی منابع او ملکیت په اړه شخړې: د ځمکې (زمکه)، اوبو (اوبه)، یا نورو سرچینو لکه څارویو (حیوانات) په اړه د شخړو څخه رامینځته شوي شخړې ډیری وختونه د وژنې لاملونو په توګه یادیږي. دا شخړې ډیری وختونه ژورې کورنۍ یا قبیلوي سیالۍ پکې شاملې دي. سرچینه ۲ د دوو ورونو د اولادونو ترمنځ د ځمکې د اوږدې شخړې یوه مفصله بیلګه وړاندې کوي چې د وخت په تیریدو سره په څو وژنو بدله شوه.

۴: د واده پورې اړوند شخړې: د واده (واده) شاوخوا مختلف اختلافات د پام وړ کلتوري عوامل دي چې د تاوتریخوالي او وژنې لامل کیږي، ډیری وختونه د کورنۍ د ناموس مسلو سره تړلي وي. پدې کې لاندې موارد شامل دي:

۱. د جهیز په اړه شخړې.

۲. په واده کې د لونو ورکولو څخه انکار.

۳. هغه شخړې چې د جبري یا پټو ودونو څخه رامینځته کیږي.

۵: "بچه بازي" اړوند مسلې: ډیری سرچینې دا هم په ګوته کوي چې د "بچه بازي" پورې اړوند دودونه د وژنې په پیښو کې مرسته کوي.

۶: قبیلوي شخړې (قومي ستونزې): د قبیلوي شخړې او سیالي اصلي لاملونه تاوتریخوالي ته وده ورکوي.

۷: ناپوهي او یا د پوهې کموالی: ځینې سرچینې وړاندیز کوي چې د پوهې یا پوهاوي کموالی هم یو فکتور کیدای شي چې دا "بد دودونه" دوام کوي او د وژنې لامل کیږي.

۸: په رسمي عدالت کې د باور نشتوالی او په دودیز عدالت تکیه: د رسمي قانون پلي کولو ادارو بې کفایتي یا فساد ډیری وختونه افراد یا کورنۍ د رسمي چینلونو له لارې تیریږي او د دودیزو یا قبیلوي سیستمونو له لارې "عدالت" غواړي. په شخصی حکمیت باندې دا تکیه د تاوتریخوالي او وژنې یوه لړۍ زیږوی.

څلورمه پوښتنه: د جرمونو د مخنیوي په موخه د سموات د کلی د فرهنګي او قومي فکتورونو مدیریت لپاره کومې لارې چارې اغېزمنې ثابتیدی شي؟

د کلتوري او قومي عواملو د مؤثره مدیریت او د جرمونو، په ځانګړې توګه د قتل د مخنیوي لپاره، د دې څېړنې په سرچینو کې مختلفې ستراتیژۍ پیژندل شوي دي. دا ستراتیژۍ په عمده توګه د مضرو دودیزو باورونو په بدلولو او د ټولنیزو جوړښتونو په لوړولو تمرکز کوي.

دلته کلیدي وړاندیز شوي حل لارې په لاندې ډول دي:

۱: د "ناوړه دودونو" له منځه وړل: د څېړنې سرچینو ښودلې چې د "ناوړه دودونو" له منځه وړلو اړتیا ده تر څو تاوتریخوالی کم شي. پدې کې د لاندې دودونو پورې اړوند دودونه شامل دي:

۱. د عزت او غیرت،
۲. د وینې غچ (انتقام).
۳. د مالی منابعو په اړه شخړې (ځمکه/اوبه/حیوانات).
۴. د واده پورې اړوند شخړې، لکه د جهیز مسلې، جبري یا پټ ودونه، او په واده کې د لوڼو ورکولو څخه انکار.
۵. د "بچه بازۍ" په څیر دودونه.

۲: د عامه پوهاوي کچه لوړول:

۱. د عامه پوهاوي زیاتوالی ډیری وختونه د زړو دودونو د بدلولو او د سوله ایز ګډ ژوند د ودې لپاره د یوې مهمې طریقې په توګه یادیږي.
۲. پدې کې د تاوتریخوالي د منفي پایلو په اړه خلکو ته روزنه ورکول او د زغم او پوهاوي ارزښتونو ته وده ورکول شامل دي.

۳. د بې سوادۍ سره مبارزه هم د ناپوهۍ څخه رامینځته شوي مسلو ته د رسیدو لپاره د یوې لارې په توګه روښانه شوې ده. لکه څنګه چې دریم کوډ کې څرګند شوی چې د زیات ولور له وجې هم قتلونه رامنځته کیږي، په بدو کې د نجونو ورکولو له امله، د لاسنوي په ورځ د زوم د ځورولو له امله، د غیرت له وجې، د انتقام له امله.

۳: د رسمي عدالت او د قانون حاکمیت پیاوړتیا:

۱. د جرمونو د مخنیوي او عدالت ډاډمن کولو لپاره د اغیزمنو قوانینو پلي کول خورا مهم دي.

۲. پدې کې د قضایي سیستم پیاوړتیا او ډاډ ترلاسه کول هم شامل دي چې سزاګانې په عادلانه او دوامداره توګه پلي کیږي.

۳. په پولیسو او قضایي سیستم کې د فساد مسلو ته رسیدګي په ضمني ډول د قانون د اغیزمن پلي باندې ټینګار لخوا وړاندیز کیږي. لکه څرنګه چې په ۹ کوډ کې ویل شوی چې د بې ځایه رواجونو مخه نیول، د کاري فرصتونو برابرول، عامه پوهاوی، د جرګو او مرکو پرېکړې بندول. لکه څنګه چې په ۲ کوډ کې وایي چې .... د وسلو ګرځول د افتخار په شکل: د خوست ولایت اسماعیل خېلو او مندوزیو ولسوالۍ کې د ټوپک ګرځول یو عادت، درناوی او عزت جوړ شوی دی، نو ځوانان معمولاً چې په چکر ځي نو دوی له ځان سره د سینګار په ډول ټوپک هم له ځانه سره ګرځوي چې دا یو ډېر بد عادت دی چې د همدې عادت له وجې په همدې کلي کې د دوه تنکیو ځوانانو خاورې په خوله شوې اصلي خبره داسې وه چې پنځه شپږ نفره ملګري په چکر یو ځای ته تللي ؤ.

۴: د پخلاینې او خبرو اترو ته هڅول:

۱. د دودیزو میکانیزمونو لکه جرګو (جرګې) او خبرو اترو له لارې د خبرو اترو او پخلاینې هڅول کولی شي د شخړو په سوله ایز ډول حل کولو کې مرسته وکړي مخکې لدې چې دوی تاوتریخوالي ته ورسیږي دا حل کیدای شي.

۲. وړاندیز کیږي چې ټولنې زده کړې چې د متقابل تفاهم او همکارۍ له لارې شخړې حل کړي.

۵: اقتصادي فرصتونه او پرمختیا:

د کار او کاري فرصتونو چمتو کول (کاری فرصتونه برابرول) کولی شي د جرمونو لپاره هڅونې مجالونه کم کړي چې د اقتصادي ستونزو سره تړاو لري. دا کولی شي د سوکالۍ زیاتوالي او د نا امیدۍ کمولو لامل شي چې ممکن د تاوتریخوالي اعمالو ته وده ورکړي.

۶: ټولنیز اصلاحات:

◦ د قومي تعصب حل کول او د مختلفو ټولنو ترمنځ د ښو اړیکو هڅول د اجتماعی تاوتریخوالي کمولو لپاره اړین دي.

۱. د خلکو ترمنځ د ورورګلوی او همکاری هڅول.

۲. په ټولنو کې د خپل سري پریکړو او بې عدالتیو پای ته رسول. لکه څنګه چې په اول کوډ کې څرګند شوی چې ۱ ـ د عدالت ټېنګښت: یعنې د عدالت په پلي کولو کې باید نه پیسو ته وکتل شي، نه مقام ته، نه خپلوی ته، نه ډار ته وکتل شي بلکې یوازې الله جل جلاله او رسول الله صلیالله علیه و سلم په نظر کې ونیول شي.۲ ـ د عامه پوهاوي لوړول.۳ ـ اصلي مجرم بې مجازاتو نه پاتې کیدل.۴ ـ هغه کلتورونه چې د اسلام مقدس دین سره په ټکر کې وي له منځه وړل.

په لنډه توګه، د څېړنې سرچینې ټینګار کوي چې د وژنې مخنیوي لپاره د کلتوري او قومي عواملو اداره کول څو اړخیزه چلند ته اړتیا لري. پدې کې د زیان رسوونکو دودیزو دودونو په فعاله توګه له منځه وړل، د زده کړې او اقتصادي فرصتونو له لارې د ټولنو پیاوړتیا، او د سولې د ودې او د تاوتریخوالي د مخنیوي لپاره د رسمي او غیر رسمي عدلي سیستمونو پیاوړتیا شامله ده.

مناقشه

د خوست ولایت د سموات کلی د وژنو پېښې په سیمه ایز کلتور، قومي جوړښت، او دودیزو نظامونو کې د ژورو ستونزو نښه ده. د څېړنې موندنې په ځانګړي ډول ښکاره کوي چې کلتوري باورونه او دودونه په دوو مهمو برخو کې د وژنو لامل کېږي. د عزت او شرم پوهاوی او د وینې د غچ دود، د عزت حساسیت چې په ښځو پورې تړلي محدودیتونه رامنځته کوي... د عزت حساسیت چې په ښځو پورې تړلي محدودې کړنې یې په ځانګړي ډول د ناموسي وژنو په بڼه خورا تاوتریخوالی پیدا کوي، د ټولنیز ضرب اصلي عامل دی. دغه خبره د جنوبي آسیا او منځني ختیځ نورو سیمو د څېړنو سره همغږې ده چې ناموسي وژنه د کلتوري چوکاټ د یوه بنسټیزه ستونزې په توګه مطرح شوې)کوم چې د کومار(۲۰۲۴)، او نور(۲۰۲۴)، مراجعو کې هم څرګنده شوې. دا څېړنه همدارنګه د غچ د شخړې اصلي فکتور په توګه د اوږدمهاله کورنیو او قبیلوي دښمنیو پر دوام ټینګار کړی دی، چې د رسمي عدلي نظام کمزورتیا او د قانون د تطبیق نیمګړتیاوې په دې کې مهم رول لوبوي. په سیمه کې د رسمي او دودیز نظامونو ګډ کار کول یوازې په دې وخت کې به اغېزمن وي چې د ټولنې د باور مرکز شي، څکه چې اوس مهال د ځان انصاف ګیرۍ کلتور د حق ترلاسه کولو اصلي معیاره ده، چې له همدې کبله د ټولنې امنیتي وضعیت لا پسې خراب شوی دی.

د شخړو ډولونه لکه د ځمکې او مالي سرچینو په اړه اختلافات، د واده د مراسمو کې ترسره شوي دودونه، او د ځوانانو ناپوهې د دې وژنو تورې پانه ډکوي. په هغه ډول چې څېړنه ښيي، عامه پوهاوی او تعلیمي پروګرامونه باید د دودیزو باورونو ستونزه په اغېزمنه توګه مطرح کړي او د تاوتریخوالي بدیلونه وړاندې کړي. دغه پایله د نړیوالو تجربو سره سمون لري چې د بیلابیلو کلتورونو په شرایطو کې د ټولنیزو ارزښتونو بدلول د جرمونو کمښت کې مهم دي. د قانون د حاکمیت د ټینګښت اهمیت هم د څېړنې یوه روښانه پایله ده. د فساد او بې کفایتي په وړاندې منسجم اقدامات، د قانون پلي کوونکو روزنه، او د عدلي سیستم کې د ټولنیزو کمزورتیاوو حل کول، د تاوتریخوالي د دورې په ماتولو کې حیاتي دي. دغه راز، د ځايي مشرانو او دودیزو بنسټونو همکاري په دې کې اړینه ده چې د وژنو په اړه دودیزې جرګو ته نوی شکل ورکړل شي او د قانون سره په مطابقت کې فعالیت وکړي.

په پای کې، اقتصادي پرمختګونه لکه د بې روزګارۍ کمول او د پرمختیایي پروژو پرمختیا به د ناارامۍ کچه راټیټه کړي، او د ټولنې د غړو د ژوند کیفیت لوړوي، چې په مستقیم ډول د وژنو مخنیوي کې مرسته کولای شي. په ټولیز ډول، دا څېړنه ښيي چې د وژنو د پیښو مخنیوي لپاره یو څو اړخیز، کلتوري، اقتصادي، او قانوني تګلاره لازمي ده. یوازې د کلتوري باورونو د درک او سم مدیریت سره به وکولای شو چې دغه ناوړه دودونه او جرمونه کنټرول کړو او د خوست په سموات کلي کې د انساني ژوند د احترام فضا رامنځته کړو.

پایلې

کلتوري باورونه، چې ډېرى وختونه د "ناوړه دودونو" په نوم يادېږي، د يوې ژورې او مهم فکتور په توګه پېژندل شوي چې په سرچينو کې بحث شوي ټولنو کې د وژنو او تاوتريخوالي سره مرسته کوي. دا باورونه ټولنيز نورمونه او دوديز چوکاټونه رامينځته کوي چې کولی شي دا د قتل تاوتريخوالي اعمال توجيه کړي، هڅوي، يا دوام ورکړي.

دلته هغه عمومي موضوعات دي چې د معلوماتو څخه راپورته کيږي چې کلتوري باورونه څنګه وژنو سره مرسته کوي:

- **د عزت او شرم لومړيتوب:**

۱. احساس شوى بې عزتي د وژنې لپاره يو مرکزي او پراخ کتلست دى. وژنې ډېرى وختونه د هتک حرمت بيرته راګرځولو يا يو فرد، کورنۍ يا قبيلې ته د نور شرم مخنيوي لپاره ترسره کيږي.

۲. "ناموسي وژنې" ډېرى وختونه د ښځو د چلند سره تړاو لري، لکه په پټه واده کول يا هغه څه چې "غير اسلامي واده" ګڼل کيږي، چې کورنۍ ته سپکاوى راوړي. کلتوري باور دا دى چې دا ډول عمل "بې عزته نه" ګڼل کيږي.

۳. د يو فرد يا د کورنۍ عزت ته مستقيم سپکاوى يا ننګونې ډېرى وختونه سمدستي تاوتريخوالي زيږوي. د مثال په توګه، يو سړي (احمد) د احمد عزت ته د سپکاوي وروسته د بل سړي (ټول) خپلوان ووژل.

۴. د "بچه بازي" (يو کلتوري عمل چې د هلکان نخول پکې شامل دي) پورې اړوند شخړې هم په څرګنده توګه د کورنيو ته د سپکاوي له امله د وژنې لامل کيږي.

- **غچ (انتقام):**

۱. ژوره ريښه لرونکې کلتوري باور د وژنې يا د سپکاوي لپاره د وينې غچ يا غچ انګيزه ده. دا ډېرى وخت د غچ اخيستنې وژنو لامل کيږي، چې د نسلونو په اوږدو کې د تاوتريخوالي دورې ته دوام ورکوي.

۲. ميراثي شخړې، په ځانګړې توګه د ځمکې په څير سرچينو باندې، کولی شي د لسيزو لپاره دوام وکړي، چې پايله يې د غچ اخيستلو غوښتنې له امله ډېرى وژنې رامينځته کيږي. سرچينې د دوو ورونو د اولادونو ترمنځ د ځمکې د شخړې يوه مفصله بيلګه وړاندې کوي چې د اوږدې شخړې او وژنې لامل کيږي.

• دودیزې شخړې او د سرچینو شخړې:

۱. د واده پورې اړوند شخړې، په شمول د جهیز په اړه شخړې، جبري یا پټ ودونه، او د یوې کورنۍ لخوا د لور په واده کې د ورکولو څخه انکار، د تاوتریخوالي او وژنې لامل شوي او بل قتل مهم کلتوري عوامل دي، چې ډېری وختونه د کورنۍ عزت سره تړلي وي.

۲. د ګډو مالي سرچینو لکه ځمکې، اوبو ، یا حتی څارویو (حیوانات) په اړه شخړې ډېری وختونه د وژنې د لاملونو په توګه یاد شوي، چې د اوږدې مودې کورنۍ یا قبیلوي سیالیو څخه رامینځته کیږي. یوه سرچینه د اوبو د شخړو توضیحات ورکوي چې د اوبو د بدلونونو په اړه د شخړو له امله وژنې ته رسیږي.

• قومي او ټولنیزې شخړې:

۱. بنسټیز قومي شخړې او سیالۍ د تاوتریخوالي د کړنو عمومي لامل دي. دا کېدای شي له مخکې موجود تاوتریخوالي یا ځانګړي اختلافات وي چې د ټولنو دننه یا د ټولنو ترمنځ د ژورو دښمنیو له امله زیاتیږي.

• په رسمي عدالت کې د باور نشتوالی او په دودیزو لارو تکیه:

یو مهم عامل د رسمي قانون پلي کولو د بې کفایتۍ یا فساد څرګندونه ده. دا ډېری وختونه افراد یا کورنۍ د غیر رسمي چینلونو له لارې د "عدالت" یا غچ اخیستلو ته اړ باسي. په شخصي حکمیت باندې دا تکیه د تاوتریخوالي او وژنې یوه لړۍ زیږوي، ځکه چې دا د قانوني حل پرځای د دوامداره غچ اخیستنې اجازه ورکوي.

• د تاوتریخوالي د مخنیوي لپاره اقدامات:

د څېړنې سرچینې په دوامداره توګه وړاندیز کوي چې د دې مسلو حل کول مختلفو اقداماتو ته اړتیا لري، په شمول د "بد دودونو له منځه وړل"، د عامه پوهاوي او زده کړې زیاتوالی، د کار فرصتونه چمتو کول، او د اغیزمنو قوانینو پلي کول. ځینې سرچینې په ځانګړې ډول د متقابل تفاهم او قبیلوي پای ته رسولو یادونه کوي.

وړاندیزونه

۱. د «بچه‌بازۍ»، اجباري ودونو او د واده اړوند زیانمنو دودونو (لکه د جهیز ستونزې او د لوړو د واده مخنیوی) مخنیوی.

۲. د قانون د حاکمیت پیاوړتیا او د رسمي عدلي سیستم پراختیا.

۳. د غچ اخیستنې او شخصي حکمیت پر ځای د قانوني لارو ترویج.

۴. د قوانینو اغېزمن پلي کول او د قانوني پروسو په اړه د عامه پوهاوي زیاتول.

۵. د عامه پوهاوي او تعليمي پروګرامونو له لارې د تاوتريخوالي ملاتړي ذهنيتونو بدلون.
۶. د جرګې او منځګړيتوب مثبت او رغنده کارول د شخړو د حل لپاره.
۷. د جنايي عدالت په سيستم کې د کلتوري پوهاوي او وړتيا روزنه.
۸. د ټولنې پر بنسټ د مداخلو او پروګرامونو جوړول چې هم کلتوري ارزښتونه وساتي او هم زيانمن دودونه له منځه يوسي.

ماخذونه

قرآن کريم

١. أبو زيد، أحمد. *جرائم الشرف في المجتمعات العربية: دراسة سوسيولوجية*. جامعة الكويت: مجلة العلوم الاجتماعية، ١٩٩٦ م.
٢. الزحيلي، وهبة بن مصطفى. *جرائم الشرف في الفقه الإسلامي والقانون*. دمشق: دار الفكر، ٢٠٠٥ م.
٣. القرضاوي، يوسف. *فقه الجريمة والعقوبة في الإسلام*. القاهرة: مكتبة وهبة، ٢٠٠١ م.

4. Aliyu, Taofeek Kolawole et al. "Cultural Themes Related to Oral Health Practices, Beliefs, and Experiences in Nigeria: A Scoping Review." Oral 5/2 (2 April 2025), 1-24. https://doi.org/10.3390/oral5020023
5. Barak, Gregg et al. Class, Race, Gender, and Crime: The Social Realities of Justice in America. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2010.
6. Caterini, Martina. "Moving Towards More Inclusive Definitions of Femicide: Intersectionality and Marginalised Identities." Contemporary Challenges: The Global Crime, Justice and Security Journal 4 (October 8, 2023), 1–22. https://doi.org/10.2218/ccj.v4.9119
7. Daniel, Udom - Ben, Victor. "Cultural Definition of Diseases and Healthcare for Infants and Children in Africa: The Experiences in Southeast Nigeria." Journal of National Issues 2/1 (March 28, 2025), 65–74. https://doi.org/10.5281/zenodo.15049127
8. Dayan, Hava. "Ethnocultural Diversity in Homicide Crime Scene Staging." Homicide Studies 28/1 (February 2024), 99–121. https://doi.org/10.1177/10887679221082910
9. Dayan, Hava et al. "Exploring Homicide Diversity: Femicide Across Sociocultural Groups." Crime & Delinquency 70/1 (January 2024), 234–256. https://doi.org/10.1177/00111287221086273
10. Islam, Z. "Dynamics of Rural Crime in South Asia: A Criminological Overview." International Journal of Social Science, Technology and Economics Management 1 (2024), 289–310.
11. Khaskheli, Muhammad Bilawal et al. "Comparative Analysis of Honor Killing Phenomena in China and Pakistan." Journal of Law and Criminal Justice 6/2 (2018), 15–34. https://doi.org/10.15640/jlcj.v6n2a2
12. Mencken, F. – Froese, Paul. "Gun Culture in Action." Social Problems 66 (20 November 2017), 1–25. https://doi.org/10.1093/socpro/spx040

13. Noor, Neeha. “Honor or Oppression? A Critical Discourse Analysis of Media Representation of Honor-Based Violence Against Women in South Asia.” International Review of Social Sciences 13/3 (2025), 12–24.
14. Oguntibeju, Oluwafemi Omoniyi. “The Interrelationship Between Culture and the Use of Medicinal Plants in Healing: Perspective from Selected Cultures and Countries.” Pakistan Journal of Life and Social Sciences (PJLSS) 23/1 (2025), 63-83. https://doi.org/10.57239/PJLSS-2025-23.1.00651
15. Ojukwu, Chidimma Evelyn – Biereenu-Nnabugwu, Makodi. “Criminals’ Recourse to Indigenous Spirituality and Crisis of Crime Control in Anambra State: A Study in Interpretive Analysis.” Socialscientia: Journal of Social Sciences and Humanities 10/2 (20 July 2025), 99-107.
16. Okeke, Sylvester R. et al. “Addressing Health Disparities Among Migrants in High-Income Countries: Using Sociocultural Beliefs and Norms as Resources.” Handbook of Concepts in Health, Health Behavior and Environmental Health. ed. Pranee Liamputtong. 1–20. Singapore: Springer Nature Singapore, 2025. 1-20. https://doi.org/10.1007/978-981-97-0821-5_65-1
17. Owusu, Emmanuel Sarpong. Superstition-Driven Violence Against Children and the Elderly in Ghana and Kenya: A Criminological Analysis. England: School of Criminology and Criminal Justice, University of Portsmouth, 2025.
18. Park, Sanghee – Mwihambi, Yesse Charles. “Reducing Hate Crimes: The Role of Racial Contexts and Minority Representation in U.S. State Protective Services.” Public Performance & Management Review 48/3 (4 May 2025), 497–524. https://doi.org/10.1080/15309576.2024.2443136
19. Qadeer, M. et al. “Honour Killing in South Punjab, Pakistan.” Journal of Applied Linguistics and TESOL (JALT) 8/2 (16 May 2025), 690–703.
20. Shafti, Saeed Shoja. “Shame Killing: Characteristics and Outlooks.” Annals of Public Health & Epidemiology 1/3 (2020), 1–6. https://doi.org/10.33552/APHE.2021.01.000515
21. Sharpe, Tanya L. et al. “Exploring Research on the Coping Strategies of Black Survivors of Homicide Victims: A Scoping Review.” Homicide Studies 29/1 (February 2025), 6–44. https://doi.org/10.1177/10887679241277126
22. Wainwright, John et al. “A Lack of Cultural Understanding and Sometimes Interest: Towards Half a Century of Anti-Racist Policy, Practice and Strategy within Probation.” Probation Journal 71/2 (June 2024), 116–138. https://doi.org/10.1177/02645505231213977

23. Welsh, Brandon C. – Piza, Eric L. "Crime Prevention for Social Impact and Social Justice: The Ideals, the Challenges, the Progress." The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 714/1 (July 2024), 8–21. https://doi.org/10.1177/00027162251351061